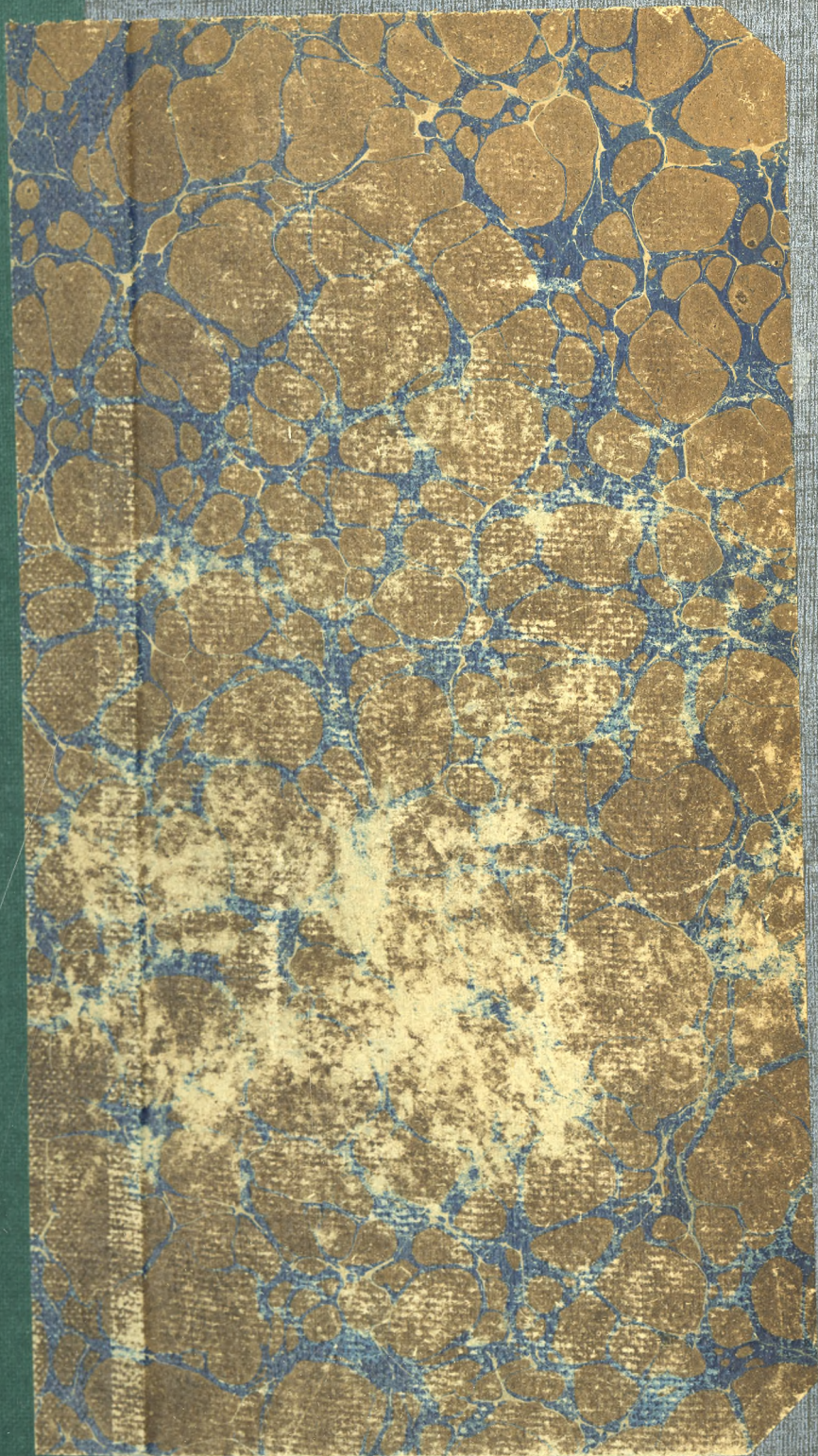

Politikai
röpiratok.

163.

163
1450

Az egyház és iskola.

Mulatságos elmeséltatások gyalog és lóháton.

A modern népboldogítóknak különös figyelmébe ajánlja

Kisbesneyei nagybesneyei

Besneyey Ferencz.

7.

(Ára 30 krajczár oszt. ért).

At egyptus és iskola.

Az egyház és iskola.

Mulatságos elmefuttatások gyalog és lóháton.

A modern népboldogítóknak különös figyelmébe ajánlja

Kisbesnyei nagybesnyei

Besnyey Ferencz.

POZSONY.

Nyomatott Schreiber Alajosnál.

1871.

Az egyház és iskola.

Általános elhatározások gyűjteménye és leírása.

A modern nevelésügyi tanácsok által jóváhagyott.

Kiadta a Magyar Kir. Könyvtár.
BUDAPEST, 1875.

POSZTUMUS

Magyar Kir. Könyvtár, Budapest.

1875

I.

Hozzátok akarok szólni ti népboldogítók, kik a közműveltség s felvilágosodás babiloni tornyát akarjátok fölépíteni s egy bolond gondolat lehető győzelmének százezrek boldogságot akarjátok feláldozni!

Ti hozzátok, kik a felvilágosodás fátylóját kezetekbe ragadtátok, nem hogy a tudatlanság sötétsége szétoszoljék, hanem hogy azzal gyújtsatok, felgyújtsatok egy máglyát, melyen erény, becsület, béke és boldogság fognak elhamvadni!

Oh mily dicső eszme az értelmi haladás útjára vezetni a népet, kimutatni a tért, melyen nemcsak a mulandó anyagi jólét, de a szellemi haszon, a józan műveltség s törvények tisztelete biztosítva van, — s mily bűn e nagy eszme álczája alatt egy elfásult lélek piszkos önzésének áldozni.

Évszázadok óta hazánk aránylag a külföld népeihez műveltség s haladásban nem maradt egészen hátra. Tisztelte az Istent, a vallást, meghajolt a törvény szentsége előtt; s ha egyes ember feledni tudta is a honpolgár köteleit, lerázta magáról a humanismus és társadalom kötelekeit, a népség zöme soha sem volt kéntelen pirulni a külföld előtt, mert még nem volt idő, melyben a kor írója joggal róhatta volna meg hazánk népét, mint vallástalant, hitetlent, erkölestelent.

Mily gondolat lehet tehát az, mely szükségessé tevő nálunk az úgynevezett felvilágosodás eszméjét, — mily eszme lehet az, mely el tudta velünk hitetni a gyalázatot, hogy népünk buta, vakbuzgó, bűnös, hátramaradt, sárban fetregő, melyből őt kiemelni a népboldogítók hivatása.

Sorstól üzött s kinzott volt eddig a magyar. Kiontott vérével a vész idején, arcza nehéz verejtékével a békében, öntözte e drága földet s ha a fárasztó munka után lehajtá fejét, — jól esett ezt tenni a vallás melegénél, ama megnyugtató gondolatnál, hogy mulandó sorunk nemcsak az isteni gondviselés, hanem szeretetteljes józan vezetőink, lelkészeink, oktatóink kezeibe van letéve. E gondolat megpuhítja a száraz kenyeret, főlészárítja a könyveket s erőt adott élni tovább békén és nyugodtan.

A nép nem panaszkodék soha, hogy nem tud eleget, — s nektek dicső népboldogítók többször volt okotok bánni azt, hogy a nép többet tudott, mint keveset, — mert ha volt oly szomorú pillanata e ha-

zának, melyben vérét kívántátok a népnek, — melynek most lelkét akarnátok, nemde jó volt a vallás s törvény tiszteletéhez szoktatott népre számolnotok, mely vakon engedett felhívástoknak s mivel nem tanult egyebet mint tisztelni az Istent és szeretni a hazát, — áldozott vérével nagyravágyástoknak.

A nép nem panaszkodott soha, hogy lelkében szomj van ismeretek után, melyek csak több generatio után képesek erkölcsi s anyagi sikerrel hatni; a maga szűkkörű ismeretvilágában jól érezte magát s bizonyos ismerethiány oly dolgokban, — melyek czélja és feladatához nem tartoztak, nagyon jól hatott lelkére, — s jaj lett volna, ha egy millio tudós vagy tudákos, politikus néppel lett volna dolgok akkor, midőn e szót kimondátok „a haza veszélyben van!”

Én nem is tudom megérteni, mit akartok ti a néppel. Mit nem tud a nép, a mit tudnia kellene s mit tud, a mi nektek nem tetszik? A legműveltebb népeknél találui fogunk számtalanokat, kik nem tudnak írni s olvasni, — valjon a benső institutiók okai-e ennek? nem a külső körülmények? Ebben nem áll a ti végohajtástok. Micsoda jó elveket akartok ti a nép szívébe csepegtetni, a melyeket mi nem csöpögtetünk, mi jóra, hasznosra, erkölcsösre akarjátok tanítani, a mire mi nem tanítjuk?

Nem hallja, tanulja a nép, hogy anyagi s szellemi jólétének alapja az Isten tisztelete, az igaz vallásosság, a törvények megtartása, s az egyszerű, honpolgári kötelmek teljesítése? Persze, hogy még nem ismeri a felvilágosodást, liberalismust, vallástalanságot, a törvények és a törvényes fensőbbség megvetését.

S ti jöttök dicső népboldogítók ez áldásos eszmével a néphez, lenézve a képzelt óriási magasságról a buta népre, melynek tiszta és romlatlan jelleme előtt el kellene pirulnotok, melynek a tudósság penészetől el nem rothadt tiszta, természetes és egészséges esze előtt meg kellene hajolnotok, melynek romlatlan s egyedül ősi nemessége előtt piszkos s nyereszkeskedő politikátokkal szégyennel kellene elbujnotok, — ti jöttök a népet boldogítani, tanítani, felvilágosítani?

Hozzátok szólok ti okos, tapasztalt, tudós, dicső férfiak ott a magasban, kik a népet csak arról ismeritek, hogy kenyeret keres számotokra, hogy izzad, fárad s szenved értetek, kik a nép becsületessége, egyszerű de a haza boldogságára mindig elégséges ismereteiről soha meg nem győződtetek, kik könyvből tanultatok érezni, hatalmas dictiókra lelkesülni, a kicsapongás s beestelenség máglyáján kiégett agy csodaszüleményei után indulni s itélni, — hozzátok szólok, kik az iskolát az egyháztól el akarjátok választani.

II.

Mindenesetre nagy bűne a kath. egyháznak, hogy keze között tartá a nép tanítását, s keblére ölelte annak érdekét, midőn mások szintén keblükre ölelték, hogy megfojtsák; hogy tanította, vezette őt a néki szükséges ismeretek útján, hogy nem engedte mézárszékre vinni lelkét, ha már vérét és életét meg nem védheté, — huj, bizonyára ez nagy bűn!

De miért nem is halad az egyház a korszellemmel? Igaz ugyan hogy e korszellem gyalázatos, semmirevaló s alapja az incarnált önérdék, — ne de az mit sem tesz! Miért nem tanítja már a kis iskolákban, hogy az isteni törvény semmi, — bolondság; az emberi törvény pedig azért van, hogy legyen mit megszegni? Ha káromkodol, bujálkodol, részegeskedel, — ne félj, nem bánt senki, nincs oly törvény, mely megbüntethetne, — de ha adót nem fizetsz, becsuknak, vagy lehúzzák a bőrödet.

Miért nem tanítja az egyház, hogy az Isten, vallás, papság mind csupa bohóság s nem illik felvilágosult emberekhez ilyesmikkel törődni? ezeket káromolhatod. szidalmazhatod, gyalázhatod, ne félj, nem bánt senki, sőt találni fogsz több oly okos, derék embert, a ki tapsolni fog neked sajtmondja hogy okos, felvilágosodott ember vagy, — de egy zsidóra görbén ne találj nézni, — mert fanatikus, türelmetlen, barbár leszesz.

Miért nem tanítja az egyház: keresd mindenben a magad hasznát, az élet csak itt e földön tart, hiszen majom volt a hetedik ősapád is; az örök jutalom s büntetés bolondság s a józan ész csak nevetve gondol ilyesmire, — s ha egész életedben gazember voltál is, bűn és átok kísérte lépteid, — ha itt e földön rajta nem kaptak, s nem sikerült valakinek álarczod alá pillantani, — örülhetsz, mert holtod után ugyan nem jössz criminalis törvényszék elé, mert a más-világ tana, hol mindenki tettének jutalmát és bérét elveendi, — csak ostobáknak való?

Miért is nem tanítja az egyház: lopj, rabolj, gyilkolj?, ha rajta nem kapnak, kutyabajod; ha rajta kapnának, ne félj még csak meg sem botoznak; már most annyira fevilágosultak vagyunk, hogy halálra nem ítélünk senkit; ha már igen kegyetlenek hozzád az emberek, legföllebb becsuknak holtig; nem lesz ugyan szabadságod, de lesz olyan életed, mint akárhány becsületben megöszült penzionált kis hivatalnoknak.

Miért is nem tanítja az egyház: járjatok templomba azért hogy lássatok és láttassatok? Szeretném látni micsoda törvény parancsolja neked ezt, mikor már most a kis iskolások sem járnak többé. Ha soha sem mégysz templomba, épen úgy nem bánt senki, mint ha minden nap elmégysz a . . . bordélyházba.

Miért is nem tanítja az egyház: hogy a Megváltó maga a szeretet volt s az ő tana a legfeláldozóbb, legtürelmesebb szeretet? ép azért mindegy, tiszta, fedhetlen életű voltál-e, megbánva élted, megsiratva bűneidet sobajtád e ki lelkedet kiengesztelődve Isten és az emberiséggel, vagy büntől részeg szívvvel Istent s világot átkozva golyót röpítél agyadba, öngyilkos lettél, vagy valaki párbajban lőtt, mert tyúkszemére találtál hágni; — az egyház maga a szeretet, egyaránt befogad mindkettőtököt a megáldott, megszentelt földbe, megadja a végső tisztességet a gazembernek úgy mint a becsületesnek, — ne féljete az egyháznak szeretetét a felvilágosodás már úgy átszítálta, — hogy — semmi különbséget sem talál köztetek.

Persze, hogy azok, kik az egyháztól a feláldozást s szeretetet bámulatos szentelen vakmerőséggel követelik, nem pirulva a szeretet-teljes isteni Mesterre hivatkozni, ugyanazok a legfeketébb, a leggaládabb gyűlölet s türelmetlenséggel vannak eltelve az egyház iránt.

Szegény egyház, becsmérelt, kigúnyolt, üldözött, hátramaradt türelmetlen egyház! nagy bajod neked az, hogy a korszellem eme czukros tanait nem hirdeted, hogy elég erős vagy türni gyaláztatni, mintsem magadra aggatni e börzespekulációkba merült s előre haladt kor e fényes rongyait, hogy csupán szellemi erőddel küzdeni tudsz az emberi elvetemültség s az állatiságig súlyedt lelki söpredék óriási ereje ellen; nagy bűnöd az, hogy nem nyújtasz kezet e glâce keztyús sá-tánnak s minden megtámadás között megmaradsz annak, mivé Alkotód teremtett; — nagy bűnöd az, hogy minderre nem akarod a népet tanítani s meghagyod őt a *sacra ignorantia*ban!

Die Welt besteht aus Betrügerei.

Strauß.

III.

Nem kiváló bűnöm a kíváncsiság, de mégis szeretném tudni valjon voltaképen mi az inditió oka annak, hogy az egyháznak ezentül ne legyen köze az iskolához.

Mit akartok, a népnek használni, vagy az egyháznak ártani?

Mindkettővel *in vanum laboratis amici!* Nem fogtok használni a népnek. Sem vallásosabbá, sem józanasabbá, sem munká-

sabbá, de még csak okosabbá sem fogjátok tenni. Különben esztelen, a ki azt hiszi, hogy ez a ti intentiótok!

Nem tudom, hogyan lehetne a nép vallásosabb, ha papjait elnépszerűsítve, legyalázva, besározva látja épen töletek, kik a kis kathekizmust sem tanultátok jól, nemhogy a vallás dolgában irányadoul léphetnétek föl. Eddig is csak szigor s a papi állás méltóságának volt köszönhető, hogy sok apa gyermekét iskolába küldé. Vegyétek el a méltóságot s tegyetek helyébe kifent bajszú megyei pandurt, vagy kis birót mogyorófa pálczával s lássátok az eredményt. A nép és lelkésze között ez volt a legszeretetteljesebb viszony, ez volt a szeretet, hála, ragaszkodás s szükségben a kölcsönös segítség alapja. Tépjétek szét e viszonyt s a nép nem tisztelheti többé papját. Tehát nem teszitek a népet vallásosabbá.

De tán józanabbá, felvilágosodottabbá? Adjátok jogot és alkalmat egy államban lábbal tiporni valami szent, dicső elvet, — s megöltétek vele tiszteletét minden törvénynek. Quod uni justum, alteri aequum! Undorodnám oly ember becsülésétől, ki meg tudna vetni olyant, ki jellem s erényben fölöttem áll. E példát a nép jövő vezetőiben fogja látni. A tekintélynek, — mely eddig üdvös határok között tartotta, aláásása s bukása megnyitja előttük a romlás s sülyedés kapuit. Nem tudom ki fogja őket az ital, röstség s kicsapongástól visszatartani. Talán a szolgabiró, esküdt vagy kicsoda? Ezek ellenkezőleg velük isznak, dorbézolnak, — mert érdekükben van, — a nép választ, — a népnek hizelegni kell, különben . . . alé precshivatal. Csak a papnak van joga a megfélemezőt meginteni, — az ő állása s viszonya fejt meg, hogy arra többet ad mint a világi hatalomra. De ezt ti nem akarjátok, — s higyjétek el hogy még csak józanabbá sem teszitek a népet.

Ám ha eztnem is, de az áll (a képzeletben), hogy az egyházi befolyás nyügétől felszabadult iskola a munkás ösztönt fogja táplálni; időt s alkalmat ad arra, hogy a nép az anyagi gyarapodás egyes fogásait megismerje s a t. Dejszen faraghatsz te e keleti fajon, — ha minden erejét megfeszíti egész a megszakadásig, munkásságának eredményéből nyolcz tizedrészt nem fog élvezni, mert, — mert a magyar pór nem tud kereskedni. Eladja terményét a zsidónak első áron, az eladja a másíknak, harmadíknak, az ötödik már külföldre viszi s tizszeres árt kap érte. Az egyház is ápolja a népben a munkás ösztönt s a papnak földjére is ugyanazon nap süt s a lelkész együtt osztozik népe sorsában, melynek jó volt hallania gyakorta ez elvet: hasztalan az ember iparkodása, ha nem járul hozzá az Isten áldása. Istennel kezdte, Istennel végezte munkáját s a gyarapodás alapja volt a vallás-

sos érzelem; ezt ti a szívből ki akarjátok tépni s mégis hiszitek, hogy a nép gyarapodni fog? Még csak munkásabbá sem teszitek a népet.

De már azt senki sem tagadhatja, hogy a papok kezéből kiszabadított iskola okosabbá teszi a népet, azért mert utját állja minden fanatizmus, bigotteria és babonaságnak. Nevetség, — az úgynevezett okos s felvilágosult emberek között mennyi babonát találhatunk, — talán a vakbuzgóság s babonát a papok tanítják az iskolában? Megterem ez magától s véletlenül mint a — szerbtövis. Ha ti csak a babonát, fanatizmust támadnátok meg, az igen jó lenne, de ti prófétákat akartok szerezni minden községben, s ha egy tudákos ember elég, hogy a népet a legbolondabb, a legesztelenebb eszméer felizgassa, mit fog tehetni tiz, húsz, száz? Tapasztalásból szólok fejetekre gyűjtöttátok a házat.

Telbát ha a népet sem vallásosabbá, sem józanabbá, sem munkásabbá, sem okosabbá nem teszitek, — használtok-e a népnek?

Nem akartok ti a népnek használni, — tehát áll a másik: ártani akartok az egyháznak.

Szerencsétlenek! Valjon mi haszna volt az egyháznak abból, hogy a népet vezette, oktatta, nevelte a ti felfogástok szerint? kapott érte jutalmat, számíthatott fényes kitüntetésekre, fizette őt ezért s különösen ezért valaki? Nem; a papi functiók voltak ezek, — a papot az állam mint papot s nem mint tanítót fizette. Vagy azt mondhatnátok, hát miért vannak az egyházi javadalmak, a zsiros plébániák, talán nem ezért? Ha ez áll, akkor ti magatok ismeritek el, hogy az egyház egyik életfeltétele az iskola, melytől azt elválasztani annyit tenne, mint egy egész osztályt megfosztani a lehetőségtől, javadalmiért fáradni, azt megérdemelni.

Különben is alig van a napi sajtónak egy jelensége, melyen hirdetve ne lenne mit és mennyit adott ez vagy amaz egyházfő az iskolákra, — míg én nagyon szeretném látni azt az öt garast, mit ti e szent czélra áldoztatok.

Bizony nagyon holt kéz az a holtkez s csak felét tölti be hivatásának, tudniillik csak ád s nem üt; pedig ha ád az ügyefogyottnak, bátran üthetne titeket . . . nyakon.

Azt is szeretném tudni valjon az egyházi vagyon roppant jövedelme, ez a kész csábfalat, a melybe úgy szeretnének beleharapni, hanem persze reverenda nélkül, — miféle örvénybe sülyed alá, — kiknek lábájában hever elzárva a napvilágtól, hol és miképen oszlik szét, egy szóval, hova a tatárba tűnik el? Talán a mi papjaink Párisba járnak s ballerínákra költik a pénzt, vagy Homburg s Wiesbaden rablóbarlangjaiban fecsérlik el, vagy oktalan pazarlással az

urhatnámkodás viszketegéből dobják ki, a hogy ti tettetek, s tennétek — ha volna miből? E jövedelmekből ezer és ezer magyar család él s gyarapszik. Lenne a tiétek, nem kellene hozzá sok idő s Magyarországon új arisztokratia származnék, Eskelesek, Arensteinek, Todeskók, Erger-Bergerek, ti pedig megint ott volnátok, hol pompás gazdálkodástok után mostan vagytok.

A főnemesség napról napra szegényebb lesz; a közbirtokosokat kevés kivétellel zsidókéz tartja ölelve, szintén nyomorognak; a vagyonos középosztály fényes helyzete csak időkérdés, egy politikai esély romba dönthet minndent, — csak az egyház áll biztosan, csak az egyház őrizte meg vagyonát, mert filléreit nem vesztegette el, ropant jövedelmét a haza határai között osztá meg, mert okszerűen gazdálkodott s még most is százezren élnek annak jóvoltából, talán ti is sárga esőrű korotokban abból tollasodtatok meg, azon nőttetek föl, szépapátok abból adott kenyeret nagyapátoknak, így egészen le ti hozzátok, hálátlanok.

A mit főpapjaink, jövedelmeikhez képest valóban mint fillért Rómába küldötték, — arról, ha valakinek eszébe jutna ellenvetni, nem is szólok. Az mindösszevéve nem tudnám meghatározni miről tesz tanúságot, arról hogy főpapjaink szegények-e, — — vagy pedig takarékosak!

Természetes, ha az egyháznak nincs vagyona, — mi köze akkor az iskolához, ha pedig az iskola nincs kezében, mirevaló akkor a pap. Ti derék urak nagykegyesen megengeditek, üsse kő, — legyen pap; hanem az okot, a melyért létezniök kell, — elveszitek.

Sok szakács e sózza a levest.
Zimmermann.

IV.

„Ah nagyságos uram roszkor méltóztatott jönni!“ — szólt egy kéthónapos királyi tanácsos és iskolai tanfelügyelő urhoz a lelkes, a mint az egy szép juliusi napon betoppant hozzá.

„Hogyan tisztelendő barátom?“

„Hát úgy, mert ilyen időben a gyermekek nincsenek iskolában; ki apjának, ki anyjának segít, ludat őriz, szénát gyűjt, egy szóval ez igen rosz idő tanodát vizsgálni!“

„Már pedig én máskor nem jövök, — most jó út van, a közlekedés könnyű, nem vagyok bolond, hogy az őszi vagy tavaszi sárra várjak!“

Az illető új nagyságos ur azután neki heveredik s pár órára urrá teszi magát a parochiában; ha esetleg még gyerekember, imponálni akar az öreg s tapasztalt lelkésznek. Látja ugyan a bajt, hanem azon csöppet sem segít. Ha pedig épen a liberalismus papramorgóját megizlelte, kimondja hogy majd másképen lesz, ha az iskolák közösek lesznek. Zsidó gyerek nem örzi az apja sertéseit. A kálomista gyerek renchez szokott. Máskép lesz ezután, — látszik hogy nem a pap kezébe való az iskola e t. e. graeca.

Hm! Ismertem egy derék földes urat, ki elcsapta magától tisztartóját azért, mert a szárazság miatt nem termett semmije!

Hát tehetünk mi róla, hogy nem esik.

Ugy látszik ti is ily consequentiát akartok követni kedves népboldogító atyámfiak.

Évszázadokon keresztül kirendelte a kormány s az egyes hatalmasok a parasztot robotra s az, szegény, mint egy amerikai cukornád-ültetvényes rabszolgája fáradt, vesződött, tirta a földet, hordta a követ, — s ez jó volt akkor; most azonban jó lenne ha a kormány szellemi robotra kényszerítené a népet, melyből nem az urak asztalára kerülne jó falat, hanem a haza oltárára áldozat, nem építhetnének belőle várakat, hanem vallás és hazaszeretetben erős kebleket. Adjatok erőt annak kezébe, kinek hivatása a népet oktatni, adjatok neki szellemi tekintélyt, hatalmat, tegyétek a papságot népszerűvé s a cél el lesz érve, — de míg a nép mostani oktatóit gúnyoljátok, úton útfélen mint a sötétség embereit állitjátok elő, míg minden alkalmat elzártok előle, hogy mint honfi s pap megtegye kötelességét, ha megöltétek szívében a vágyat, kedvet tenni, hatni a nép boldogsága érdekében, addig ne várjátok azt, hogy művelt néppel lesz dolgotok.

Ti adtatok a népnek szabadságot, mely őt szolgálóbbá tette, mint volt; adtatok neki jogot, melyet csak önmagára használhat, most még akartok neki adni tudományt, mely őket mindnyájunk ellen lázítja, s melyet tőlük aztán el nem vehettek többé.

Késő dolog elvenni a gyermek kezéből a mécses, ha már azzal a házat felgyújtotta.

De talán azt mondjátok, imé, megszólalt ismét sötét odvában a régi conservatismus egyik baglya, halljátok mily cizfrán huhog: „hagyjátok a népet a mint van ostobának, különben fejetekre nő.“

Higyje a kinek kedve tartja. Én azonban azt mondom, hiszem és vallom-, vallás kell a népnek s vallásos nevelés. Ez az egyetlen, a mi őt a régi iszapból, hová ősi átka, hazánk hosszú, szerencsétlen sorsa leszülyeszté, fölemelheti. Felvilágosodás igen, de a hit vezerszövétnel együtt, melynek tiszteletét apáitól öröklötte. Először ta-

nitsátok őt meghódolni az Istennek, tegyétek buzgóvá a törvények tiszteletében, — azután emeljétek lassan előre, tanítva, oktatva szeretettel és szigorral.

Ha erre a szerepre annyi ember van Magyarországon mint a gomba, jól van, húzzátok elő a sutból, a hol rejtőznek, szaladjanak szanaszét az országban, — mi pedig, kiknek semmi dolgunk többé, elmegyünk Gírgácziaiba zabot hegyezni, vagy beállunk táblabiráknak, vasuti konductoroknak, gyorsíróknak s a t. Igaz ugyan, hogy segíteni nem fogunk nektek, hanem hogy mi is áldozzunk valamit, majd mi fogunk titeket szidni, gáncsolni, gyalázni.

Nagyon ugrifülesnek kell annak lenni, ki azt hiszi hogy az egyháznak, szorossabban véve a magyar alpapságnak nem volna kedve, ösztöne, lelkesedése a nép értelmi haladását előmozdítani, hogy nem találna szentnek, nagynek, magasztosnak a gondolatot honfitársainak szellemi fejlődését előmozdítani, hogy nem tudna e nagy eszmeért túrni, szenvedni, — sőt mi legfőbb, hogy nem lenne képes eme legszentebb hivatásának a szó legnemesebb értelmében megfelelni; a ki ezt hiszi, annak máshol viszket, mint a hol vakarni látszik. Van nálunk kedv, hivatás, ösztön, lelkesedés a nép érdekében, s ha nem is ütünk dobra minden garasos hazafiságot, csöppenkiint, morzsánkiint hangyaszorgalommal hordjuk össze azt, a mit ti mint dudát egyszerre akartok felfújni; fáradunk, szenvedünk sőt nélkülözünk is azért, a miért ti a terített asztalnál csak inni szoktatok, a haza felvirágoztatásáért.

Vegyétek el az egyház activ, tanító hatalmát, legyen templom és iskola külön, nevezzetek ki schulinspectorokat, tanácsosokat, syndicusokat, tatár tudja mit, főzzetek mást, ha a mi főztünk nem izletes, ismert szakácsok vagytok. Ti főztétek azt a híres negyvennyolczadiki kását, mely nem csak mindnyájunk száját megégette, de húsz évig megfeküdte a gyomorunkat; főzzetek megint, csak azután, el ne sózzátok a levest.

Ha a régi gép nem felel meg kellőleg céljának, az okos gazda nem fogja mindjárt pokolra vetni az egész gépet, hanem lelkiismeretes gonddal kikeresi hibáját, itt is javít, ott is, — a kopottat ujjal cseréli föl, megkeni gyakorta a kerekeket s a gép indul, mozog, dolgozik, — hogy szinte öröm nézni.

Kenjétek meg ti is nagyszájú hazafiak eme gép kerekeit, mint sem hogy egy ministeri tanácsosnak ezreket fizettek azért, hogy manilla szivart szivhasson, — mert én mai napig sem tudom felfogni, miféle átok tartja vissza a szegény negyven bankó forintos falusi

tanitót attól, hogy ne álljon be urasági kocsisnak, mikor annak 300 ffrintja s conventiója van.

Wie der Schelm, so denkt er.

Csernátoni.

V.

Rabszolga nép keblében nem teremhetnek nagy eszmék! — mondá nem ugyan Toldy Pista, mert ő az ilyen brillians mondásokra csak hivatkozni szokott, midőn pompásan jövedelmezett „Egyházi reformjaiban“ minket mint piszkos rabszolgákat mutat be a világnak, csikos vászon nadrágban, mezitláb, s korbács ütés nyomaival a meztelen háton. Mi tehát rabszolgák vagyunk, valóságos született szerecsenek, mint a kiknek keblében egy magasztos gondolat meg nem szülemlik, mert mi mindnyájan egytől egyig a hogy vagyunk, rabszolgái lettünk a hierarchiának, Rómából kapjuk fermánjainkat; valóságos orosz helóták, kiknek dermesztő Siberiájuk, a deficientia!

Külörben mindegy akár Toldy Pista mondta akár Vojtina Mátyás, igazat mondott. A logikai összefüggés pedig ezen igazság és az én fecsegéseim között az, hogy igaza van az én Pista barátomnak, el kell venni a rabszolgák kezéből az iskolát, nem értenek ők a tanításhoz sem fönt sem alant, sem középen; megmutatja azt eclatans példával saját személyében az én Pista barátom, őt is papok tanították.

Már az igaz, ha így tudtunk tanítani, nevelni, ha ilyen fiakat mutathatunk föl a világnak, mint Hollós László, Szokoly és az én Pistám, akkor igazán megérdemljük, hogy elvegyék tőlünk a tanítás és nevelés ügyét.

Ugyan mi lenne belőlünk, ha fáradságos küzdelmeink, a köznevelés és művelődés terén tett szellemi és anyagi áldozataink ilyen gyümölcsöket teremnének.

— Ugyan mondd meg édes barátom, meggyőződésből piszkolod-e te hazád szegény papságát? hiszed-e, hogy mindazon gyalázat, melyet reánk szórsz, az a dögleletes lég, melylyel nekünk tömjénezél, megérdemelt, jogos; s ha az lenne, te vagy-e hivatva fölnyitni a világ szemeit, levenni azokról a hályogot? — kérdém egykor barátságos szivarfüst közepette egyik népboldogító barátomat.

Az ifjú democratá, ki rakásra irt czikkeiben a felvilágosodás, jogegyenlőség, szabadság s Isten tudja miféle modern s liberalis eszmék apostola gyanánt szerepel s otthon inasával nagyságottatja magát s zsarnokoskodik, fölcsiptetve szemüvegét egész ártatlansággal felelé:

Hiszem-e? Hát törődöm én a meggyőződéssel? Irok, mert fizetnek!

Nem szóltam semmit. Minek. Hanem a ki ily módon tud pénzt keresni, s nincs egy érzése, mely arczába kergesse a vért, annak csak annyit mondok, hogy nálánál sokkal ártatlanabb emberek álltak már a . . . bitófa alatt.

Lássunk valami példafélet.

Éhség és szomjtól epedve jár egy keresetnélküli suhancz a tágas alföldön. Valami legénycsiny miatt kitették szürét a szolgálatból. Nagy busongásában megszállja szívét az orzomadár vágya smiként az, lecsap martalékára, kemény szóval állítja meg a magános utast, elveszi pénzét, ha védi magát, föbe üti s az orzott pénzen egy közeleső csárdában eliszszá bánatát. De nyomában a pandur, az üldözött vadban kitor az ösztön, védi magát, — fogva van; s a kegyes törvény örökös fogságot ítél fejére. A legény egyet bizczent rá fejével, tudja hogy rosztat mivel, s megkezdi szomorú életét, a z állam költségén.

Bársony ottománon heverész egy fiatal journalista s a zamatos latakia füstjénél törí fejét, miképen lehetne hirt s pénzt egyszerre szerezni. Topp! meg van! Megtámad nyilván minden osztályt, rangot, sárba tipor mindent, a mi szent, megrabolja a népet hite és meggyőződésétől, morog papra, emberre, Istenre s mivel a botrányirodalom ma oly jól jövedelmez, a trágját mindenki jól fizeti, a kész zsákmányt kényelmesen fogyasztja el egy pacsuliszagú sylphid karjai között s magában neveti a bolond publikumot, mely oly könnyen ki hagyta magát zsákmányolni.

Amde az állam nem türhet el ily nyilvános erőszakot, gondoskodik, hogy az illető szintén megköstolhassa az életet a z állam költségén, minélfogva behelyezi őt a . . . ministeriumba.

És az ilyen emberek akarják azt, hogy a népnevelés s közoktatás ügyét elvegyék az egyháztól s adják át másoknak, hozzájuk hasonlónak. Az ilyenek előtt a papság nyomorult helóta, talán azért mert tud engedelmeskedni, — butítja a népet, talán mert józanságra, mértékletességre, becsületre inti, szoktatja. — sötétség embere, talán mert nem viszi színházba, circusba, Nájé Weltbe, tatár tudja hova.

Itt ott találtam már én hozzátok hasonló népnevelőket kedves népboldogító atyámfiái, s ha épen kellene, fel tudnám előttem fedni egyes középtanodák rejtelmét, a hol is néhány hozzátok hasonló szabadelvű honboldogító viseli a tanár czímet s leydeni töltseren önti az ifjúság fejébe a classicus és nem classicus tudományokat, a kikhől lesznek aztán hozzátok hasonló classikus gyerekek.

— Minek teszi oly fontossá a maga tárgyát collega! — szolt egy ta-

nári consessuson a hittanárhoz egy latinnyelvtanár, — elég az, ha a gyerek tudja a hiszekegyet!

Ugyanazon tanár secundába ponált egy gyereket, mert nem tudta medeor-nak van e supinuma vagy nines.

Az egyház és tanítás egy közös eszme, és egy alapon nyugszik azért a templom és iskola elválaszthatlan. Én nem képzelhetek magamnak alapos tanulást, műveltséget, nem képzelhetek egyetlen magasztos eszmét vallás s egyház nélkül, de viszont nem képzelhetek egyházat tanítás és nevelés nélkül. Egyik a másiknak életföltétele.

Was Hänschen nicht gelernt, wird Hans auch nicht wissen.
Szokoly.

VI.

Még egyet! Az egyház oka-e annak, hogy elhanyagolt állapotban van a népnevelés?

Évek óta szerepel a liberalizmus; feladata nem más, mint az egyház népszerűtlentése. Akadt egy cylinderes próféta, honnét, honnét nem, elég az hozzá, hogy felállította az igazságot, miszerint a papság rabszolgáivá neveli a népet, valamint az én Pista barátom 1500 forint tiszta haszon reményében kimondotta, miszerint az alapság nem más, mint a hierarchia rabszolgája.

Köszönöm, de én legalább nem tudok róla semmit.

Oh trias triadum = Hollós László, Szokoly Viktor, Toldy Pista,
Papi titkok, Papramorgó, Barátfülek!

Oh hiszen vannak nektek titkaitok, — pirulhatnátok, ha fölfedezném, van nektek papramorgótok, de itezés üvegekben, — vannak nektek füleitek, de nem barát — hanem más fülek.

Lesz nektek nem sokára orrotok is. Kaptok olyant, hogy elszégyenli magát előtte az . . . . ararát hegye.

Szökött barátok, kicsapott klérikusok, megbukott gymnasisták!

Ezek az ifjú reformerek átfutották az iskolákat sok sekundával; a lelki nyomor bizonyítványait hozták magukkal onnét, azon korból, midőn más ember fia az ártatlanság s romlatban ifjú kebel első lelkesülését hozza magával. S ezek a bodros fűrtű derék népboldogító atyafiak, a jövő kor e fertálmagnásos prófétái még azt mondják, hogy az egyház s a papság oka annak, hogy oly elhanyagolt állapotban van a népnevelés.

De hát valóban így van-e?

Ime itt van egy község. Két ezer lélekből két harmadrész tud írni s olvasni, ismeri a vallás s törvény alapigazságait. Becsületes, munkás, józan s iparkodó. Esze ágában sincs a világ rendén változtatni. Hanem egyszerre fogja magát, közibük toppan egy újreformer, elkezd nekik prédikálni. — Bolondok, minek adtok ti párbért, minek fizettek a papnak, minek adtok dézsmát, — az honatyák az országgyűlésen mindezt nemsokára megfogják szüntetni s a t.

A nép akkor lenne bolond, ha e „nemsokára“ várna; ismeri ő jogait, tetszik neki a beszéd s indul utána.

En azt hiszem a nevelés inkább az erkölcsökre vonatkozik. Erkölcsöse e népünk? Mi az erkölcs? Az Isten, vallás s törvények tisztelete, hűség, engedelmesség, odaadás, áldozatkészség, munkás ösztön. S mit támadtok meg ti népboldogítók? a nép hitét, midőn káromoljátok az Istent, megbecstelenítitek a templomot, szégyen és gyalázat sarával dobáljátok hazátok fiait, a papokat, midőn lázítjátok a népet, hogy törvény ellen cselekedjek, midőn a pártviszály mérgét öntitek keblükbe, midőn a választásoknál pénzen, boron megveszitek szavazatával lelkét, meggyőződését, midőn a jogegyenlőség elvét hirdetitek! Tölettek látja a nép a példát az engedetlenségben; fegyvert vesz kezébe s lesz belőle orvvadász, s a törvény immelámmal tartja inquisitióit, melynél tovább nem megy; kalandos életet kezd a puszták fia, hiszen ti azt oly szépnek, oly esábitónak festitek; megtagad adót pénzben, vérben, tiszteletben a fensőbb hatalom iránt; mindez a ti munkátok. Ha lop, rabol, öl, pazarol, iszik, renyhe, dologtalan, — persze ezt mind a papok okozzák, s tőlük szivárog hozzájuk, nem ti szitjátok a tüzet, kik előtt tudományos, művelt lenne a nép, ha nem hinne Istenben, egy fensőbb hatalomban, nem tisztelné a törvényt, de mivel hisz, templomba jár, s tiszteli előjáróit, azért fanatikus, babonás, ostoba.

Ti azt hiszitek, hogy a népnevelés ménkü rosszul áll hazánkban, pedig soha sem tanulmányoztátok a népet s ítéltek a szerint, a miut valami nektek nem sikerült. Sokkal kevesebb szemét van a nép között, mint köztetek, azt mondhatom, s ha van, bizon megtudnám mondani, honnét vették azok a példát.

Adjátok nekünk erőt, támogatást s mi meg fogunk felelni hivatásunknak. Nyújtsatok nekünk baráti kezet, szerezzétek meg nekünk az elrablott tiszteletet s mi meg fogjuk mutatni, hogy előbb vagyunk honfiak, mint papok. Segéljétek azokat, kik vezetésünk és felügyeletünk alatt a nép első oktatói, biztosítsátok állásaikat, s adjatok nekik enni, mert ha igaz az, hogy az éhes gyomor könnyen tanul, az is igaz, hogy az üres gyomor nehezen tanít.

Ne vádoljatok minket bünökről, melyeket el nem követtünk. Azért hogy a papi ruhát felöltök, él és ver szivünkben egy érzés minden iránt, mi igaz, jó és szép. Ti nem is tudjátok, minő boldogság az, egy erényes, becsületes, hű, hajlékony és tanult népnek pásztor lenni. Ne vegyétek el tőlünk a dicsőséget, a boldog, édes gondolatot a hazáért élni; legyetek szelidebbek igazságosabbak, mint a sors s ne tagadjátok meg egy képzelt családi élet szép örömét azoktól, kik nem egy kis családnak, hanem a hazának élnek. Mi is honfiak, — magyarok vagyunk — megmutattuk, — s ha megszűnénk azok lenni, ne kinozzatok sokáig, — hanem üssetek . . . agyon.

Ne higgyétek azt, hogy azért mivel van mit ennünk, azért mi az életnek csak rózsás oldalát ismertük; hogy lehet szivünkben egy hang, egy verés, mely a nép boldogításától idegen, — de legyen az általatok mutatott út tiszta, nemes és becsületes. Az ajk, mely most válogatlan szavakban, s meglehetősen impertinentiával szórta ellenetek nyilait, azon esetben magasztalni fog, nem titeket, hanem tetteiteket, valamint kárhoztatta, elítélte nem személyeiteket, hanem az elvet, melyet vallottatok.

Hanc veniam petimus, damusque vicissim!

